

De katholieke school op de drempel van het derde millennium

Inleiding

1. Op de drempel van het derde millennium worden het onderwijs en de katholieke school geconfronteerd met nieuwe uitdagingen die voortkomen uit de sociaal-culturele context. Het gaat dan bijzonder om de crisis van de waarden, die vooral in de rijke en ontwikkelde samenlevingen de vormen aanneemt van een wijd verspreid subjectivisme, van moreel relativisme en van nihilisme, die dikwijls worden opgezweept door de media.

Het diep ingrijpende pluralisme dat het maatschappelijk leven doortrekt, doet verschillende houdingen ontstaan, die in enkele gevallen zo tegenstrijdig zijn dat zij een bedreiging vormen voor iedere gemeenschappelijke identiteit. De snelle structurele veranderingen, de diepgaande technische vernieuwingen en de globalisering van de economie hebben overal in de wereld steeds meer invloed op het leven van de mens. Het gevolg is – in plaats van ontwikkelingsperspectieven voor allen – een grotere kloof tussen rijke en arme volken en enorme stromen migranten uit onderontwikkelde landen naar de landen die wel ontwikkeld zijn.

Het verschijnsel van de veelheid van culturen en van een maatschappij die steeds meer multi-raciaal, multi-etnisch en multi-religieus wordt betekent op zich een verrijking, maar ook brengt zij nieuwe problemen mee. Daar komt bij dat in landen die vanouds geëvangeliiseerd zijn het christelijk geloof als referentiekader en lichtbron bij de echte en overtuigende duiding van het bestaan steeds meer een randverschijnsel wordt.

2. Op het meer bijzondere terrein van het onderwijs zijn de taken van dat onderwijs verbreed; zij zijn completer geworden en meer gespecialiseerd. De onderwijswetenschappen, die eerst vooral over de studie van het kind en de opleiding van de leraar/lerares handelden, moeten zich bezig houden met alle leeftijdsfasen en de verschillende contexten en situaties buiten de school. Nieuwe eisen hebben de vraag naar nieuwe leerstof, nieuwe vaardigheden en de nieuwe onderwijsmodellen opgeworpen naast de traditionele. Op die manier worden onderwijs en scholing bijzonder moeilijk.

3. Met dit voor ogen wordt de katholieke school uitgedaagd tot een moedige reactie. De waardevolle erfenis van een eeuwenlange ervaring laat juist haar eigen capaciteit zien om verstandig te vernieuwen. En aldus moet de katholieke school nu – net als in het verleden – zich daadkrachtig, overtuigend en actueel tonen. Het gaat niet enkel om een eenvoudige aanpassing, maar om een missionair elan: de fundamentele plicht tot evangelisatie, om te gaan naar plaat-

sen waar de mens is op dat hij het aanbod van het heil zal aannemen.

4. Daarom wil de Congregatie voor de Katholieke Opvoeding en Vorming in deze jaren van onmiddellijke voorbereiding op het grote jubileum van het jaar 2000 en naar aanleiding van de dertigste verjaardag van de oprichting van het 'Schools Office'¹ en de twintigste verjaardag van het document *De katholieke school*, gepubliceerd op 19 maart 1977, "de aandacht richten op de natuur en de karakteristieke kenmerken van de school die zich *katholiek* noemt en zich als zodanig presenteert".² Daarom zendt zij deze rondzendbrief aan allen die bij de katholieke school zijn betrokken, met de bedoeling hen een woord van bemoediging en hoop te geven.

Meer in het bijzonder wil de Congregatie haar vreugde over de positieve vruchten die de katholieke school heeft afgeworpen en de zorgen over de problemen die zij tegenkomt, delen. Gesteund door de leer van het Tweede Vaticaans Concilie, door talloze uitspraken van de paus, van de gewone en buitengewone vergaderingen van de Bisschoppensynodes en Bisschoppenconferenties, door de pastorale zorg van diocesane bisschoppen en ook door internationale katholieke organisaties op het terrein van opvoeding en onderwijs, schijnt het ons opportuun de aandacht te richten op enkele fundamentele karaktertrekken van de katholieke school, die wij belangrijk achten voor de doelmatigheid van het pedagogische werk in kerk en maatschap: de katholieke school als plaats van integrale opvoeding van de persoon door een duidelijk onderwijsplan, dat zijn fundament heeft in Christus³; haar kerkelijke en culturele identiteit; haar zending tot pedagogische liefde; haar sociale dienstbaarheid; de pedagogische stijl die de gemeenschap die belast is met de opvoeding, moet kenmerken.

Vreugden en moeilijkheden

5. Met voldoening blikken wij terug op de positieve weg die de katholieke school de afgelopen decennia heeft afgelegd.

Vooral moeten we de bijdrage

beschouwen die zij levert aan de evangelische zending van de kerk in de hele wereld, ook op de terreinen waar geen andere pastorale arbeid mogelijk is.

Verder wil de katholieke school ondanks moeilijkheden voortdurend mede verantwoordelijkheid dragen voor de sociale en culturele ontwikkeling van verschillende gemeenschappen en volken, waarvan zij deel uitmaakt, door hun vreugden en hoop, hun lijden, hun moeilijkheden en hun inzet voor een echte menselijke en gemeenschappelijke vooruitgang te delen.

In dat verband moeten wij de waardevolle bijdragen vermelden die zij geeft aan de geestelijke en materiële ontwikkeling van de minder goed bedeelde volken doordat zij hun diensten verleent. Wij voelen ons verplicht de enorme bijdrage van de katholieke school aan de pedagogische en didactische vernieuwing met waardering te vermelden evenals de grote inzet van zoveel gelovigen en onder hen vooral al degenen die als religieuzen of als leken hun functie als leraar en lerares beleven als een roeping en een apostolaat.⁴

Tenslotte kunnen wij niet vergeten de bijdrage die de katholieke school levert aan het algemene pastoraat en bijzonder aan het gezinpastoraat. Daarbij benadrukken wij de bescheiden bemoeienis bij het opvoedingsproces wat betreft de verhouding tussen ouders en kinderen en heel bijzonder de preventie en tegelijk zeer betrokken hulp die zij in zulke gevallen bieden aan in vooral in rijke landen steeds meer voorkomende gezinnen die zwak zijn of gebroken.

6. De school is ongetwijfeld een gevoelig kruispunt van problemen die dit woelige einde van het millennium beheersen. De katholieke school wordt geconfronteerd met kinderen en jongeren die de moeilijkheden van deze tijd ondervinden. Zij staat voor leerlingen die alle moeiten uit de weg gaan, die niet in staat zijn offers te brengen, geen doorzettingsvermogen hebben en geen authentieke voorbeelden hebben die zij kunnen navolgen, zelfs in hun gezinnen. In toenemende mate zijn zij niet alleen onverschillig of niet praktiserend, maar ook gespeend van ieder religieuze

1. De Congregatie voor de Katholieke Opvoeding en Vorming, nieuwe naam voor de Congregatie voor de Seminarieën en Universiteiten, krachtens de apostolische Constitutie *Regimini ecclesiae universae*, gepubliceerd 15 augustus 1967 en van kracht geworden 1 maart 1968 (AAS, 59 (1967), 885-928), bestond uit drie bureaus. Bij deze organisatie werd het Bureau voor de katholieke scholen ingesteld, met het doel om de fundamentele principes van de opvoeding, vooral in de scholen, "verder te ontwikkelen" (vgl. Tweede Vaticaans Concilie, Verklaring over de christelijke opvoeding, *Gravissimum educationis*, inleiding).

2. Congregatie voor de Katholieke Opvoeding en Vorming, *De katholieke school* (19 maart 1977), 2.

3. Vgl. a.w., 34.

4. Vgl. *Gravissimum educationis*, 8.

of morele vorming. Daarbij komt ook nog dat bij veel leerlingen en in de gezinnen een diep gevoel van apathie voor ethische en religieuze vorming is, zodanig dat uiteindelijk het enige wat hen interesseert en wat ze van de katholieke school vragen het diploma is of hoogstens een gekwalificeerde opleiding en beroepsvaardigheid. Het klimaat dat zo beschreven is kweekt hier een pedagogische moeheid naast de groter wordende moeilijkheid om het leraarschap te verbinden met het opvoeder zijn.

7. Onder de moeilijkheden zijn ook politieke, sociale en culturele situaties die het bezoek van de katholieke school in de weg staan of geheel onmogelijk maken. Het drama van de wijdverbreide armoede en honger in de wereld, conflicten en burgeroorlogen, de verloederding van de steden, de verspreiding van de criminaliteit in de grote centra van veel steden, staan de volledige verwerking van de vormings- en opvoedingsprojecten in de weg.

In andere delen van de wereld zijn het de regeringen die het obstakel vormen als zij al niet het werk van de katholieke school onmogelijk maken, en dat gebeurt ondanks de vooruitgang van de democratische mentaliteit en praktijk en van de gevoeligheid voor de rechten van de mens. Verder ontstaan er moeilijkheden door economische problemen. Deze situatie is vooral te merken in landen waar de staat helemaal geen subsidie geeft aan scholen die niet van de staat zijn. Dat maakt de financiële belasting van de gezinnen die niet kiezen voor de staatsscholen bijna ondraaglijk en vormt zelfs een ernstige bedreiging voor het voortbestaan van de scholen.

Behalve dat deze financiële moeilijkheden invloed hebben op het verkrijgen en in standhouden van een leraarscorps, kunnen die ook tot gevolg hebben dat ieder die niet over voldoende geldmiddelen beschikt van het katholiek onderwijs wordt uitgesloten. Zo komt er een selectie van de leerlingen waardoor de katholieke school haar fundamentele karakter, namelijk dat zij een school voor allen is, verliest.

Met het oog op de toekomst

8. Dit overzicht van de vreugden en de moeilijkheden van de katholieke school, dat overigens niet de pretentie heeft de hele breedte en diepte te beschrijven, zet ons aan het denken over de bijdrage die zij kan leveren aan de vorming van de jongere generatie op de drempel van het derde millennium, terwijl we ons bewust zijn, zoals Johannes Paulus II heeft geschreven, dat “de toekomst van wereld en kerk” toebehoort aan de jonge generaties. “Ze zijn in deze eeuw geboren en zullen in de eerste eeuw van het komend millennium rijpe mensen worden.”⁵

Daarom dient de katholieke school in staat te zijn om jongeren de middelen te verschaffen om de kennis te verwerven die zij nodig hebben om een plaats te vinden in de maatschappij die sterk gekenmerkt is door technische en wetenschappelijke kennis, maar tegelijk – en dat in de eerste plaats – moet zij hun een solide christelijk georiënteerde vorming kunnen geven. Wij zijn daarom overtuigd dat sommige fundamentele karaktertrekken van de katholieke school versterkt moeten worden, wil men van haar een pedagogisch instrument maken dat past bij de tegenwoordige wereld.

De persoon en zijn opvoeding

9. De katholieke school presenteert zich als school voor de persoon en als school voor de personen. “Iedere persoon met zijn materiële en geestelijke behoeften staat centraal in het onderwijs van Jezus: daarom is de ontplooiing van de menselijke persoon het doel van de katholieke school.”⁶

Deze bewering die de levende verhouding van de mens met Christus in het licht stelt, herinnert eraan dat in de persoon zelf van Christus de volledige waarheid omtrent de mens is gegeven. Daarom, als de katholieke school zich inzet voor de ontplooiing van de hele mens, dan doet zij dat in gehoorzaamheid aan de zorg van de kerk, in het bewustzijn dat alle menselijke waarden hun volledige verwerking van daarvoor hun eenheid vinden in Christus.⁷ Dit bewustzijn brengt de centrale plaats van de persoon naar voren in het peda-

5. Johannes Paulus II, apostolische Brief, *Tertio millennio adveniente* (10 november 1994), 58.

6. Vgl. Johannes Paulus II, Toespraak voor het eerste Nationaal Congres van Katholieke scholen in Italië, in *L'Osservatore Romano* van 24 november 1991, 4.

7. Vgl. *De katholieke school*, 35.

gogische leerplan, het versterkt de pedagogische inzet, maakt het geschikt om sterke persoonlijkheden te vormen.

10. De sociaal-culturele context van vandaag dreigt de pedagogische waarde van de katholieke school te overschaduwen, “een waarde die haar voor-naamste en fundamentele reden van bestaan uitmaakt en de grondslag is van haar apostolaat”.⁸ Er is inderdaad de laatste jaren veel aandacht en er groeit en gevoeligheid van de kant van de publieke opinie, van de internationale organisaties en de regeringen voor de zaken van de school en de opvoeding, maar men moet ook constateren dat de beperking van de opvoeding tot zuiver technische en functionele aspecten wijdverbreid is geworden.

De pedagogische en onderwijs-wetenschappen zelf zijn naar het zich laat aanzien meer blijven steken bij de fenomenologische onderzoeken en de didactische praktijk dan dat zij zich bezighouden met de eigenlijke opvoeding, die haar middelpunt zoekt in de echte waarden en die visies over de zin van het leven. De verbrokkeling van de opvoeding, de vaagheid van de waarden waarop men zich dikwijls beroept en die brede en gemakkelijke instemming krijgen ten koste van een gevaarlijk verdonkeremanen van hun inhoud, leiden ertoe dat de school terugvalt in een veronderstelde neutraliteit, die de pedagogische kracht verzwakt en negatieve invloed heeft op de vorming van de leerlingen.

Er is een tendens om te vergeten dat opvoeding altijd een mensbeeld en een levensbeschouwing veronderstelt en daarmee te maken heeft. Neutraliteit te claimen voor de school betekent in de praktijk meestal, dat alle verband met religie uit het culturele en opvoedkundige terrein wordt verbannen. Een juiste pedagogische visie daarentegen moet het hele terrein van de opvoeding overzien en niet alleen letten op het ‘hoe’ maar ook op het ‘waarom’, moet het misverstand als zou er waardenvrij onderwijs bestaan ontzenuwen en moet het opvoedkundig proces die eenheid teruggeven die door de verbrokkeling door losse feitenkennis en weetjes wordt verhinderd en de persoon met

zijn integrale, transcendente en historische identiteit centraal stellen. Met zijn schoolleerplan, geïnspireerd door het evangelie, heeft de katholieke school de roeping om deze uitdaging aan te gaan en eraan te beantwoorden in de overtuiging dat “het mysterie van de mens alleen oplicht in het mysterie van het mensgeworden Woord”.⁹

De katholieke school in hart van de kerk

11. De complexiteit van de moderne wereld maakt het steeds meer nodig dat de katholieke school zich bewust is van haar kerkelijke identiteit. Van haar kerkelijke identiteit leidt zij haar oorspronkelijke karaktertrekken van haar ‘structuren’ af. Zij is een legitiem instrument van de kerk, een plaats voor werkelijk een specifiek pastoraat.

De katholieke school maakt deel uit van de evangelische zending van de kerk en is een bevoorrechte omgeving waarin de christelijke opvoeding tot stand komt. Zo gezien “zijn de katholieke scholen de plaats voor zowel evangelisering als voor algehele opvoeding en inculturatie, de plaats ook waar geleerd wordt de levensdialoog te voeren met jonge mensen van andere godsdiensten en met een andere sociale achtergrond”.¹⁰ Het kerkelijke karakter van de katholieke school is daarom gegrift in het hart van haar identiteit als katholieke school. Zij is echt en vanuit haar wezen een instrument in de kerk door te fungeren als school waar “geloof, cultuur en leven harmonieus samengaan”.¹¹ Men dient dus nadrukkelijk te stellen dat de kerkelijke dimensie geen toevoegd kenmerk is, maar een eigen en specifieke hoedanigheid, die ieder moment van haar onderwijsactiviteit doordringt en vorm geeft. De kerkelijke dimensie is een fundamenteel deel van haar identiteit zelf en een brandpunt van haar zending.¹² Het bevorderen van deze dimensie blijft ene opgave voor ieder lid van de schoolgemeenschap.

12. Zo is de katholieke school krachtens haar identiteit een plaats waar de kerk wordt ervaren, en de christelijke gemeenschap is haar basis. In dit verband is het nodig eraan te herinneren

8. A.w., 3.

9. Tweede Vaticaans Concilie, pastorale Constitutie over de kerk in de wereld van deze tijd, *Gaudium et spes*, 22.

10. Johannes Paulus II, postsynodale apostolische Exhortatie *Ecclesia in Africa* (14 september 1995), 102.

11. Congregatie voor de Katholieke Opvoeding en Vorming, *De religieuze dimensie van de opvoeding in de katholieke school*, 33.

12. T.a.p.

dat zij haar eigen roeping als echte plaats waar de kerk wordt ervaren alleen waarmaakt als zij organisch is ingebed in de pastoraal van de christelijke gemeenschap.

Op een zeer bijzondere manier maakt de katholieke school de ontmoeting met jongeren in een gunstige omgeving mogelijk. Jammer genoeg moet men constateren dat soms de school niet gezien wordt als een organisch deel van het pastorale werk, soms wordt zijn als buitenstaander in de gemeenschap bijna beschouwd als een vreemde eend in de bijt. Daarom is het dringend noodzakelijk dat parochies en diocesane gemeenschappen doordrongen raken van hun plicht om speciale zorg te besteden aan opvoeding en onderwijs.

13. In het leven van de kerk wordt de school gezien een arbeidsterrein van die religieuze instituten die overeenkomstig hun eigen charisma of hun specifiek apostolaat zich edelmoedig hebben gewijd aan de opvoeding. Tegenwoordig gaat dat niet zonder moeilijkheden, niet alleen omdat zij in aantal afnemen maar ook vanwege een verkeerde inschatting die sommige religieuzen ertoe brengt om het apostolaat van de school op te geven.

Aan de ene kant is met andere woorden de inzet voor het onderwijs los komen te staan van het pastorale werk, terwijl van de andere kant het verre van gemakkelijk is de concrete schoolactiviteiten te verbinden met de specifieke eisen van het religieuze leven. De vruchtbare intuïties van heilige stichters en stichteressen tonen meer dan iedere andere argumentatie aan dat deze stellingname iedere grond mist en bedenkelijk is. Verder vinden wij het passend eraan te herinneren dat de aanwezigheid van religieuzen in de onderwijswereld onontbeerlijk is, want “de godgewijde mensen kunnen bijzonder doeltreffende opvoedende arbeid verrichten”;¹³ zij zijn een voorbeeld van zichzelf geven, om niet en zonder voorbehoud, ten dienste van anderen, in de geest van hun religieuze toewijding. De gelijktijdige aanwezigheid van mannelijke en vrouwelijk religieuzen en van priesters en leken, “biedt een levendig

beeld van de kerk aan de leerlingen, en maakt de kennis van haar rijkdom gemakkelijker”.¹⁴

Culturele identiteit van de katholieke school

14. Uit de aard van de katholieke school komt ook een van de meest opmerkelijke eigenschappen voort, die aan de wortel ligt van haar onderwijsplan: de synthese tussen cultuur en geloof. Kennis tegen de achtergrond van het geloof, wordt wijsheid en levensvisie. De afzonderlijke vakken bieden niet enkel weetjes die men moet zien op te doen, maar ook waarden die men zich met toe-eigenen en waarheden die men moet ontdekken.¹⁵

Dit alles vraagt een omgeving die bepaald wordt door het zoeken naar de waarheid, waarbij de opvoeders – als zij bekwaam, overtuigd, consequent en leraren van leren en het leven zijn – weliswaar onvolmaakte, maar toch geen kleurloze afbeeldingen zijn van de enige Leermeester. Zo gezien werken bij een christelijk opvoedingspatroon alle leervakken met hun specifieke eigen leerstof samen om volwassen persoonlijkheden te vormen.

“De drang naar onderrichting is liefde” (Wijsheid 6,18)

15. In de kerkelijke dimensie ligt ook een ander kenmerk van de katholieke school verankerd: zij is vooral een school met speciale aandacht voor de zwaksten. In het verleden was de stichting van de meeste katholieke onderwijsinstellingen een antwoord op noden van de sociaal en financieel minder bedeelden.

Het is geen nieuws te beweren dat katholieke scholen ontstaan zijn uit een diepe pedagogische liefde voor jongeren en kinderen, die aan zichzelf waren overgelaten en totaal geen opvoeding hadden gehad. In veel streken van de wereld verhindert vandaag de materiële armoede nog dat veel jonge mensen en kinderen toegang krijgen tot een opleiding en tot een passende menselijke en christelijke opvoeding. In weer andere streken doen nieuwe vormen van armoede een beroep op de katholieke school, die dan – evenals in het verleden

13. Johannes Paulus II, postsynodale apostolische Exhortatie *Vita consecrata* (25 maart 1996), 96.

14. Johannes Paulus II, postsynodale apostolische Exhortatie *Christi-fideles laici* (30 december 1988), 62.

15. Vgl. *De katholieke school*, 39

– komt te staan tegenover situaties van gebrek aan inzicht, van wantrouwen en het ontbreken van middelen. De arme meisjes, die in de vijftiende eeuw door de Ursulinen werden onderwezen, de jongens die Josef van Calasanza in de straten van Rome zag rondlopen en lawaai hoorde maken, die De la Salle tegenkwam in de arme dorpen van Frankrijk of die Don Bosco om zich heen verzamelde, kunnen we vandaag aantreffen onder diegenen die de echte zin het leven verloren hebben, die de schoonheid van het geloof helemaal niet kennen, die uit ontwortelde gezinnen komen, die niet bekwaam zijn om hun liefde te geven, die dikwijls situaties meemaken van materiële en geestelijke nood en die slaven zijn van de nieuwe afgoden van een maatschappij, die hun niet zelden alleen maar een toekomst van werkloosheid en marginalisering in het vooruitzicht stelt.

Juist tot deze nieuwe armen richt zich de katholieke school. Zij ontstond uit het verlangen om allen, maar bijzonder de allerarmsten en de gemarginaliseerden de kans op een opleiding, het verkrijgen van een arbeidsplaats en een menselijke en christelijke opvoeding te bieden. Zij kan en moet daarom in een context van oude en nieuwe vormen van armoede die oorspronkelijke synthese van pedagogische hartstocht en liefde tot stand brengen, die uitdrukking is van de liefde van Christus voor armen, de zwakken en de massa's die zoeken naar de waarheid.

De katholieke school ten dienste van de maatschappij

16. De school kan niet beschouwd worden los van andere opleidingsinstellingen en ze kan niet bestuurd worden als een apart lichaam, maar ze is verbonden met de wereld van de politiek, de economie, de cultuur en de maatschappij als geheel.

Daarom is het de taak van de katholieke school zich ernstig bezig te houden met de nieuwe culturele situatie, zich als kritische instantie tegenover beperkte pedagogische modellen, als voorbeeld en stimulans voor andere pedagogische instellingen te laten zien en een vooruitgeschoven post te wor-

den wat betreft de zorg van de kerkelijke gemeenschap voor de opvoeding. Zo wordt de publieke rol van de school duidelijk gemaakt; zij ontstaat niet als een privaat initiatief, maar is de uitdrukking van het kerkelijk leven dat vanuit zijn aard een publiek karakter draagt. Zij vervult een dienst tot 'nut van het algemeen' en heeft duidelijk en openlijk een signatuur vanuit het katholieke geloof, zij is helemaal niet alleen voor katholieken, maar staat open voor allen die een gekwalificeerde onderwijsopvatting weten te waarderen en daaraan deel te nemen.

Deze dimensie van openheid wordt bijzonder duidelijk in landen die in meerderheid niet-katholiek zijn, waar katholieke scholen altijd de burgerlijke vooruitgang en de menselijke ontwikkeling hebben bevorderd zondere enige vorm van discriminatie.¹⁶ Katholieke scholen vervullen bovendien – evenals staatsscholen – een publieke rol, want hun aanwezigheid garandeert een cultureel en pedagogisch pluralisme en bovenal de vrijheid en het recht van gezinnen om te zorgen dat hun kinderen het soort onderwijs krijgen dat zij voor hen wensen.¹⁷

17. De katholieke school onderhoudt daarom een hartelijke en constructieve dialoog met staten en burgerlijke overheden. Zo'n dialoog en samenwerking moeten gebaseerd zijn op wederzijds respect, op erkenning over en weer van de rol van de ander en op een gezamenlijke dienst aan de mensen. Om dat doel te bereiken, neemt de katholieke school graag haar plaats in binnen het schoolstelsel van verschillende landen en in de wetgeving van individuele staten, als deze de fundamentele rechten van iedere persoon om passend onderwijs te krijgen volgens zijn eigen keuze. Dit recht wordt erkend volgens het subsidiariteitsbeginsel.¹⁸ Want "de openbare macht, die de vrijheden van de burgers dient te beschermen en te verdedigen", moet "rekening houden met de verdelende rechtvaardigheid en de staatsubsidies zo verdelen, dat de ouders in ware vrijheid voor hun kinderen scholen kunnen kiezen in overeenstemming met hun geweten".¹⁹ Niet alleen in het kader van de formele proclamatie maar

16. Vgl. *Gravissimum educationis*, 9.

17. Vgl. Heilige Stoel, *De rechten van het gezin*, art. 5.

18. Vgl. Johannes Paulus II, postsynodale apostolische Exhortatie *Familiaris consortio* (22 november 1981), 40; vgl. ook Congregatie voor de Geloofsleer, Instructie *Libertatis conscientia* (22 maart 1986), 94; *AAS* 79 (1987).

19. *Gravissimum educationis*, 6.

in de daadwerkelijke uitoefening van dat grondrecht van de mens bestaat in sommige landen het probleem van de juridische en financiële erkenning van de school die geen staatschool is. Wij maken de wens van Johannes Paullus II, kort geleden nog eens uitgesproken, tot de onze: namelijk dat men in alle democratische landen “eigenlijk voor alle scholen die geen staatscholen zijn, echte gelijkheid bereikt met gelijktijdig respect voor onderwijsleerplan”.²⁰

Sfeer van schoolgemeenschap

18. Voordat wij eindigen, willen wij nog in het kort iets zeggen over de sfeer en de rol van de schoolgemeenschap, die gevormd wordt door de ontmoeting en de samenwerking van verschillende componenten: leerlingen, ouders, leraren/leraressen, schoolleiding en niet-onderwijzend personeel.²¹

Hier moet men terecht het accent leggen op de relationele sfeer en omgangsstijl. In het verloop van de kindjaren en groei naar volwassenheid heeft een scholier persoonlijke relaties nodig met leraren/leraressen die een voorbeeld zijn en wat men leert heeft meer invloed op de vorming van de scholier als het gebeurt in en context van persoonlijke betrokkenheid, echte dialoog, consequentheid in houding, levensstijl en dagelijks gedrag.

Met respect voor de afzonderlijke rollen die ieder individu speelt, moet het beeld van de school als gemeenschap benadrukt worden: zij is een van de rijkdommen van de hedendaagse onderwijswereld.²² Dit helpt om, volgens het Tweede Vaticaans Concilie²³, ons te herinneren dat deze dimensie van de katholieke school als gemeenschap niet slechts een sociologische categorie is. Ze heeft evengoed een theologisch fundament. De schoolgemeenschap, als geheel genomen, is daarom geroepen om de doelstelling van de school als plaats van totale opvoeding te bevorderen door de interpersoonlijke relaties.

19. In de katholieke school “ligt de eerste verantwoordelijkheid om dit unieke klimaat van een christelijke school te scheppen bij de leraren/leraressen als individuen en als corps”.²⁴

Lesgeven heeft een morele diepgang en is een van de meest uitnemende en creatieve activiteiten van de mens: de leraar/lerares schrijft inderdaad niet op dode materie maar in de ziel van de mensen zelf. De persoonlijke relaties tussen de leraar/lerares zijn van groot belang en beperken zich niet tot een simpel gegeven en ontvangen. Bovendien, men moet zich steeds meer bewust zijn dat leraren/leraressen en opvoed(st)ers een specifieke roeping hebben in hun leven en op een even specifieke wijze deelnemen aan de zending van de kerk en “vóór alles hangt het van hen af of de katholieke school in staat is om haar doelstellingen en plannen te realiseren”.²⁵

20. In de schoolgemeenschap hebben de ouders, van nature de eerst verantwoordelijken voor de opvoeding van hun kinderen, “een bijzonder belangrijke rol. Jammer genoeg is er tegenwoordig een wijd verbreide tendens om die oerplicht te delegeren. Er moet dan ook een impuls gegeven worden niet slechts aan initiatieven die de oproepen tot betrokkenheid, maar ook aan die initiatieven die concrete en gepaste steun bieden om de gezinnen te betrekken bij het schoolleerplan²⁶ van de katholieke school.

Het contact en de dialoog met de ouders en gezinnen moet daarom een constante doelstelling zijn. Dat moet ook door het bevorderen van ouderverenigingen aangemoedigd worden om door hun onvervangbare bijdrage de persoonlijke benadering die nodig is bij een schoolleerplan, te doen slagen.

Conclusie

De Heilige Vader heeft in een opmerkelijke formule aangegeven hoe “de mens voornaamste en fundamentele weg is voor de kerk, de weg die is uitgestippeld door Christus zelf”.²⁷

De verkondigers van het evangelie mogen geen andere weg gaan. Als zij op die weg voortgaan, ontmoeten zij de uitdaging van de opvoeding op zeer dringende wijze. De inzet in de school blijkt dan een onvervangbare opdracht, meer nog: de investering van mensen en middelen in de katholieke school wordt

20. Johannes Paulus II, Brief aan de generale overste van de Piaristen, in *L'Osservatore Romano*, 28 juni 1997, blz. 5.

21. Vgl. Congregatie voor de Katholieke Opvoeding en Vorming, *De katholieke leraar – geloofgetuigenis in de school*, 22.

22. Vgl. t.a.p.

23. Vgl. *Gravissimum educationis*, 8.

24. *De religieuze dimensie van de opvoeding in de katholieke school*, 26.

25. Vgl. *Gravissimum educationis*, 8.

26. Vgl. *Familiaris consortio*, 40.

27. Vgl. Johannes Paulus II, Encycliek *Redemptor hominis* (4 maart 1979), 14.

een profetische keuze. Op de drempel van het derde millennium horen wij nog luid het bevel weerklinken dat het Tweede Vaticaans Concilie, “het Pinksteren van de kerk” richtte aan de katholieke school: “(zij) kan derhalve bijdragen tot de vervulling van de zending van het volk van God en een dienst bewijzen aan de dialoog tussen de kerk en de gemeenschap van de mensen, tot wederzijds voordeel; zij bewaart dus in onze tijdsomstandigheden haar uitzonderlijk belang”.²⁸

Rome, 28 december 1997, feest van Heilige Familie

PIO KARDINAAL LAGHI
prefect

JOSÉ SARAIVA MARTINS
secretaris

Vertaling: J. Berkelmans

28. *Gravissimum educationis*, 8.